

پائيدار ترقياتي مقصدن جي فريم ورڪ اندر خانداني منصو بندي ۾ تيزي آڻڻ: سنڌ، پاڪستان لاءِ اڳتي وڌڻ

پاليسي جو خلاصو HP+
نومبر ۲۰۱۶

تعارف

خانداني منصوبابنديءَ ۾ سيڙ پڪاري نه فقط ماءُ ۽ ٻار جي صحت کي بهتر بڻائڻ لاءِ پر وسيع ترقياتي مقصدن لاءِ حاصل ڪرڻ لاءِ پڻ اهم آهي. جڏهن شادي شده جوڙا ٻارن ۾ وقفو ڪرڻ يا ٻارن جي تعداد کي محدود رکڻ جو فيصلو ڪن ٿا ته اهو کين محدود وسيلن کي بهتر طور استعمال ڪرڻ جي اجازت ڏئي ٿو، تنهن ڪري گهريلو دولت ۾ اضافو ٿئي ٿو ۽ غذا، صحت ۽ کاڌ خوراڪ جي حفاظت ۾ بهتر اچي ٿي. خانداني منصوبابندي صنفِي برابري ۾ پڻ ڇوڪرين کي ننڍي عمر ۾ حمل کان روڪڻ ۾ مدد ڪرڻ ۽ پنهنجي تعليم کي وڌائڻ ذريعي پنهنجو ڪردار ادا ڪري ٿي ۽ کين زندگيءَ جي اهم فيصلن ڪرڻ لاءِ طاقتور بڻائي ٿي. خانداني منصوبابندي ماحولياتي پائيداريءَ ۾ پڻ اضافو ڪري سگهي ٿي ۽ معاشي ۽ سماجي وسيلن تي تيزيءَ سان وڌندڙ آباديءَ جي دٻاءُ کي ختم ڪري ٿي. (Cates, 2010) (Petruney et al, 2014)

خانداني منصوبابندي ۽ ترقيءَ جي وچ ۾ هي رابطا تيزيءَ سان پنهنجي سڃاڻپ حاصل ڪري رهيا آهن، خاص طور تي ويجهڙائيءَ ۾ حاصل ڪيل پائيدار ترقياتي مقصد (SDGs) جيڪي ۱۷ اهم مقصد ۽ ۱۶۹ لاڳاپيل مقصد آهن، جن کي ۲۰۳۰ تائين حاصل ڪرڻو آهي. پائيدار ترقياتي مقصد غربت جي خاتمي، صحت، تعليم ۽ کاڌ خوراڪ جي حفاظت سان لاڳاپيل اوليت کي قائم ڪن ٿا، ۽ معاشي، سماجي ۽ ماحولياتي مقصدن جي سموري سيٽ کي سنڀالين ٿا.

خانداني منصوبابندي ۾ سيڙ پ ڪاري سمورن پائدار ترقياتي مقصدن (SDGs) کي عملي طور تي حاصل ڪرڻ لاءِ هڪ لازمي اقدام آهي (Starbird et al, 201۶). خاص طور تي، صحت جي متعلق مقصد ۳ ۽ جنس جي متعلق مقصد 5 سڌو سنئون توليدي صحت ۽ خانداني منصوبه بندي جي هدف ۾ اهم اشارن طور شامل آهن.

خانداني منصوبه بندي ۽ توليدي صحت جو عزم ڪرڻ، گذريل صديءَ جي انهن ترقياتي مقصدن (MDGs) کي پليڪار ڪرڻ آهي جن کي چڱيءَ طرح شامل نه ڪيو ويو هو.

پائيدار ترقياتي مقصد ۳ سٺي صحت ۽ تندرستي

۳.۷ تارگيٽ

عالمي سطح تي هنن تائين پهچڻ

- جنسي ۽ توليدي صحت جون سهولتون: خانداني منصوبابندي جي معلومات، تعليم ۽ توليدي صحت جو قومي لائحہ عمل ۽ پروگرامن ۾ شامل ٿيڻ

اشارو ۳.۷.۱

- (۱۵ کان ۲۹ سالن جي) انهن عورتن جو تعداد جيڪي پنهنجي جديبطر يقن موجب خانداني منصوبابنديءَ جي ضرورتن مان مطمئن آهي

پائيدار ترقياتي مقصد ۵ صنفِي برابري

۵.۶ تارگيٽ

عالمي سطح پر مندرجہ ذيل تک رسائي

- جنسي ۽ توليدي صحت ۽ توليدي حق

اشارو ۵.۶.۱

- (۱۵ کان ۲۹ سالن جي) انهن عورتن جو تعداد جيڪي پنهنجي جنسي تعلقات، مانع حمل شين جي استعمال ۽ توليدي صحت جي سهولت جا فيصلا پنهنجو پاڻ ڪن ٿيون

هي هڪ اهم چئلينج آهي، جڏهن ته، يقيني آهي ته قومي ۽ علائقائي سطح تي فيصله سازي ڪندڙ هنن بين الاقوامي بلند مقصدن کي ملڪي سطح تي ترقي ۽ اثر اٿنٽين پاليسين ۽ پروگرامن جي نافذ ۾ منتقل ڪرڻ لاءِ مڪمل طور تيار آهن.

خانداني منصوبه بندي ۾ تيزي آڻڻ لاءِ اهم ڪم

پاليسي جو هي خلاصو انهن اهم ڪمن جي وضاحت ڪري ٿو جيڪي ڪي سنڌ صوبي ۾ پائيدار ترقياتي مقصدن جي فريم ورڪ اندر خانداني منصوبه بندي ۾ تيزي آڻڻ لاءِ مٿين سطح جي فيصلا سازي ڪندڙ ۽ ٻيا اسٽيڪ هولڊر انجام ڏئي سگهن ٿا. سنڌ آبادي ۽ تيزي سان واڌ جو شڪار آهي. (شڪل نمبر 1): تنهن ڪري خانداني منصوبه بندي ۾ سيڙپڪاري خاص طور تي پائيدار ترقياتي مقصدن جي روشني ۾ تمام اهم آهي.

اهم ڪمن ۾ شامل آهن:

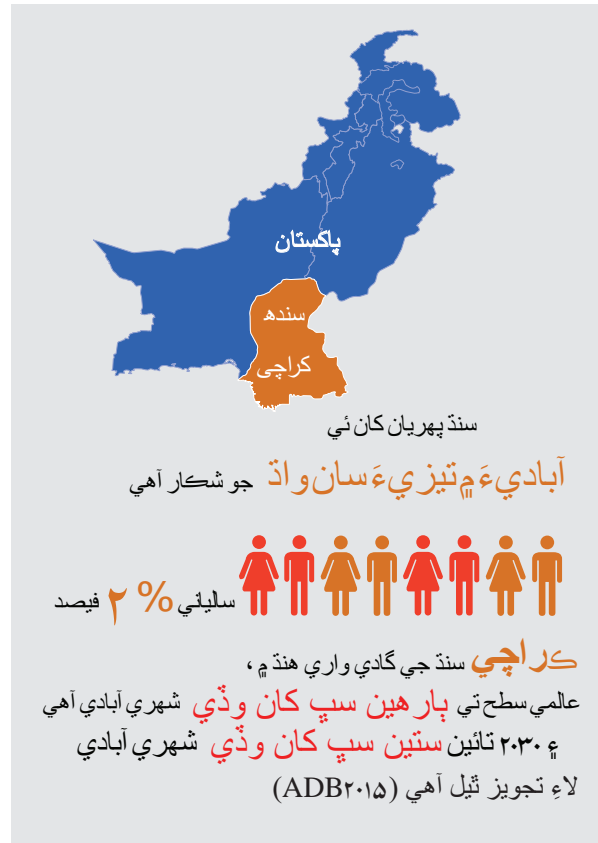
1. پائيدار ترقياتي مقصدن جي مال ڪي ڪرڻ

2. خانداني منصوبه بندي جي صحت، معيشت ۽ ترقي ۽ جي وسيع فائدين ڏانهن توجهه ڪرڻ

3. پهريان کان موجود پاليسين کي عمل ۾ تبديل ڪرڻ.

هي ٽين ڪمن مان هر هڪ عمل صديءَ جي ترقياتي مقصدن (MDGs) جي تجربن جو نتيجو آهي، جيڪي ساڳين چئلينجز لاءِ ڪوشش ۽ متوقع توانائي حاصل ڪرڻ لاءِ انجام ڏنا ويا. هن خلاصي جي معلومات لاءِ USAID جي مالي امداد سان هلندڙ هيلٿ پاليسي پلس (HP+) جي پراجيڪٽ ذريعي قومي ۽ علائقائي پاليسين جو جائزو ورتو ويو ۽ HP+ حڪومت جي نمائندگي ڪندڙ اهم نمائندن، شهري تنظيم ۽ سنڌ جي سرڪاري ادارن جي نمائندن جا ڪجهه انٽرويو ڪيا.

شڪل نمبر 1. سنڌ ۾ آبادي ۽ ڄڻاڻ

پائيدار ترقياتي مقصدن جي مالڪي ڪرڻ

پائيدار ترقياتي مقصد پاڪستان ۾ توجهه حاصل ڪري رهيا آهن؛ جڏهن ته، سياسي ۽ اقتصادي طور مضبوط ارادي ۾ گهٽتائي اچي رهي آهي. ڪاغذن ۾، ۲۰۲۵ جو مقصد (ويزن)، ملڪ جي ترقيءَ لاءِ هنمائي ڪندڙ نقشو پائيدار ترقياتي مقصدن جي اهميت کي ظاهر ڪري ٿو ۽ پائيدار ترقياتي مقصدن جي نئين جي سلسلي جي سڃاڻپ ۽ هڪ جهڙائي وسيلي انهن ئي سڌيءَ ريت قومي اهميتن سان ڳنڍي ٿو (Khalid 2015) پهريون ڀيرو، ”عوام پهريان: سماجي ۽ انساني سرماني جي ترقي ۽ عورت جي خودمختياري: سڌيءَ ريت صحت ۽ صنف مقصدن سان ڳنڍيل آهي. ويزن ۲۰۲۵ پٺ صحت، معاشي خوشحالي ۽ قومي ترقي لاءِ خانداني منصوبه بندي جي اهميت تي زور ڏئي ٿو. (حڪومت پاڪستان، ۲۰۱۲).

ان ڪانسواءِ، حقيقت هيءَ آهي ته قومي ۽ سنڌ جي سطح تي پائيدار ترقياتي مقصد پاليسي ۽ پروگرامن جي بحث ۾ قابض رهڻ لاءِ آزمائشي طور شروع ڪيا پيا وڃن. هي قدم کڻڻ لاءِ وڏي پيماني تي ٻاهران امداد ڪندڙ ۽ ترقيءَ جا حصيدار مدد ڪري رهيا آهن، جڏهن ته رٿيل ترقي ان وقت ٿي سگهي ٿي جڏهن سنڌ جا فيصله ساز مڪمل سيڙپڪاري ڪن ۽ پاڪستان لاءِ پائيدار ترقياتي مقصدن کي حاصل ڪرڻ لاءِ پنهنجي ڪردار جي ملڪيت حاصل ڪن.

جيئن ته پهريون ڪم پائيدار ترقياتي مقصدن کي ويزن ۲۰۲۵ سان ڳنڍڻ آهي ۽ ساڳي طرح صوبائي سطح جي ترقياتي مقصدن جي پائيدار ترقياتي مقصدن سان برابري ڪرڻ آهي. وڏي ڪ حق ملڪيت وٺڻ لاءِ، فيصله سازي ڪندڙ پاڪستان ۾ MDG جي تجربي جو هڪ اهم پيغام سنڌ ۾ لاڳو ڪري سگهن ٿا

ان ڳالهه جي خاطري ڪرڻ ته پائيدار ترقياتي مقصدن جي چوڌاري مقصد ۽ اوليت وارا ڪم علائقائي مناسبت سان لاڳاپيل هجن ۽ حقيقت تي مشتمل هجن (LEAD Pakistan, 2015) ايئن ڪرڻ جو هڪ طريقو نئين قائم ڪيل پائيدار ترقياتي مقصدن جي يونٽ ذريعي ڪم ڪرڻ آهي، جنهن کي گڏيل قومن جي ترقياتي پروگرام (UNDP) جي حمايت حاصل آهي. سنڌ ۾، اهو يونٽ منصوبابندي ۽ ترقيءَ جي کاتي ۾ موجود زراعت ۽ آباديءَ جي پلائيءَ واري اداري ۾ موجود آهن. ان جو مقصد صوبي جي موجوده سيلن جي پائيدار ترقياتي مقصدن جي ڪارڪردگي کي جانچڻ ۽ انهن کي حاصل ڪرڻ لاءِ ڪوشش ۾ تيزي ۽ جدت آڻڻ آهي.

پائيدار ترقياتي مقصدن جو يونٽ ڪهڙن مقصدن کي اوليت ڏيندو ان جو فيصلو ڪرڻ صوبن جي مٿان آهي ۽ اڃا تائين سنڌ جي اوليت وارن مقصدن کي ڪو به نالو ڪونه ڏنو ويو آهي. هي فيصلو سازي ڪندڙن کي هڪ ترٽ ۽ اهم موقعو فراهم ڪري ٿو ته اهي خانداني منصوبابندي سان لاڳاپيل مقصدن ۽ اشارن کي ترتيب ڏين. سنڌ ۾ پائيدار ترقياتي مقصدن جو يونٽ سڀني صوبائي حڪومتن جي ادارن (جهڙوڪ صحت، آباديءَ جي پلائي ۽ تعليم) جي سالياني ترقياتي مقصدن جو جائزو وٺڻ لاءِ پڻ ذميوار هوندو ۽ منصوبن کي فنڊن لاءِ فنانس ڊپارٽمينٽ ۾ جمع ڪرائڻ کان اڳ ادارن جي ٻڌايل سرگرمين ۽ پائيدار ترقياتي مقصدن جي هڪجهڙائي جي خاطري پڻ ڪندو. اهڙي طرح، ان ڳالهه جي خاطري ڪرڻ اهم هوندي ته يونٽ جي اندر ۽ ٻاهر سڀني کي خانداني منصوبابندي ۽ ان سان لاڳاپيل مقصدن ۽ اشارن ۽ انهن جي مختلف ترقياتي سرگرمين سان لاڳاپي جي چڱي طرح خبر ۽ سمجهه هجي. آخر ۾، اڳتي وڌندي اهو ضروري آهي ته فيصلو سازي ڪندڙ اها ذميوار ڪٿن ته پائيدار ترقياتي مقصدن جو يونٽ سڀني ذريعن سان مڪمل هجي ۽ استعمال جي قابل هجي.

شڪل ۲. تيزي ۽ سان وڌندڙ آبادي ۽ جا اثر

خانداني منصوبابندي جي وسيع فائدين ڏانهن توجهه ڪيو

سنڌ جي تيزي سان وڌندڙ آبادي، صوبي جي بنيادي ڍانچي ۽ مناسب سماجي خدمتون فراهم ڪرڻ جي اهليت ۾ لازمي طور ڪشيدگي پيدا ڪندي. وڌندڙ آبادي، صاف پاڻي، سواري ۽ بجلي تائين پهچي تي اثر انداز ٿيندي، سماجي خدمتن جهڙوڪ تعليم، ماحولياتي پائيداري ۽ ڪاڌ خوراڪ جي حفاظت سان گڏ ٻين سهولتن تائين پهچڻ تي ۽ پڻ اثر انداز ٿيندي. (شڪل ۲ ڏسو) رضاڪارانه طور خانداني منصوبابندي ذريعي غير متوقع حمل ۾ گهٽتائي آڻڻ، اهڙي دٻاءَ کي گهٽائڻ جو هڪ واضح طريقو آهي. اڃا تائين، ڪجهه مضمون چيمپئن ڪانسواءِ، سنڌ ۾ خانداني منصوبابندي جي لاءِ سياسي امداد خاص طور تي صحت جي شعبي کان ٻاهر تمام گهٽ آهي.

شڪل نمبر ۳ ننڍن خاندانن مان فائدا

ننڍن خاندانن مان گهريلو ۽ صوبائي سطح تي حاصل ٿيندڙ فائدا، اجازت ڏين ٿا ته:

محدود وسيلن جي
بهر سڀڙپ ڪاري

تعليم ۽ افرادي قوت
۾ وڌيڪ شرڪت

صوبي جي اندر، خانداني منصوبابنديءَ کي ان جي خاندانن ۽ سماج تي پونڊڙ بين فائدين کي ڏسڻ بدران فقط عورتن ۽ ٻارن تي اثر انداز ٿيندڙ صحت جو هڪ بنيادي مسئلو سمجهيو وڃي ٿو. خانداني منصوبابندي طرف وڌيڪ ڌيان ڏيڻ ۽ ان جي طرف داري ڪرڻ خانداني منصوبابندي سان لاڳاپيل پائيدار ترقياتي مقصدن کي حاصل ڪرڻ لاءِ گهربل معاشي ۽ ڪم ڪرڻ جي وسيلن جي خاطري ڪرڻ لاءِ اهم آهي. جيتوڻيڪ خانداني منصوبابندي پائيدار ترقياتي مقصدن ۾ واضح ور شامل آهي،

هي مٿين سطح جي فيصله سازي ڪندڙن کي سڀڙپ ڪاري عمل ۽ احتساب جو مضبوط موقعو ڏئي ٿي. وسيع پيماني تي ڄاڻ کي وڌائڻ ۽ خانداني منصوبابنديءَ جي صحت، ترقي ۽ معاشي واڌ جي فائدين کي سمجهڻ سان مختلف اسٽيڪ هولڊرن جي حمايت حاصل ڪري سگهجي ٿي ۽ فيصله سازي ڪندڙن لاءِ مختلف شعبن ذريعي ان جو مظاهرو ڪري سگهجي ٿو ته خانداني منصوبابنديءَ ۾ سڀڙپ ڪاري سان ڪهڙي نموني انهن جي شعبي جي مقصدن کي حاصل ڪري سگهجي ٿو. هن راءِ سان سنڌ جي فيصله سازي ڪندڙن کي آباديءَ سان لاڳاپيل چئلينجز جي قبول ڪرڻ طرف مائل ڪرڻ ۾ مدد ملي سگهي ٿي ۽ خانداني منصوبابنديءَ جي ترقيءَ جي چوڌاري انهن جي رهنمائي ۾ واڌ آڻي سگهجي ٿي.

سنڌ ۾ خانداني منصوبابنديءَ جي وڌيڪ حمايت لاءِ فيصله سازي ڪندڙن جي ان جي پيدائش ۾ وڌيڪ ڪردار ۽ لاڳاپيل فائدين ڏانهن وڌيڪ توجهه ڪرائڻ جي ضرورت آهي. ٽيون مان ظاهر ٿئي ٿو ته مناسب وڌيڪ سان پيدائش ۾ ماڻهن ۽ ٻارن جي بيماري ۽ موت ۾ گهٽتائي اچي ٿي ۽ وڏن ٻارن جي ٽنڊر سٽي پڻ بحال رهي سگهي ٿي. (Perin & Walker, 2015). جڏهن ته سنڌ ۾ پيدائش ۾ وڌيڪ جي سوچ کي وسيع پيماني تي قبول نه ڪيو ويو آهي. واضح فائدين جي باوجود (شڪل 3 ڏسو) خانداني منصوبابندي کي خاص طور تي خاندان جي معاشي سوچ وڌيڪ، صحت جي فائدين يا سنڌ ۾ ٻارن ۽ عورتن جي تعليم جي موقعن سان نه ڳنڍيو ويو آهي ۽ خانداني منصوبابندي کي فقط ان وقت استعمال ۾ آڻڻ جو ارادو ڪيو وڃي ٿو، جڏهن اهي وڌيڪ ٻار پيدا ڪرڻ نه ٿا چاهين.

سنڌ ۾ خانداني منصوبابنديءَ لاءِ سڀ کان مشهور طريقو عورتن جي نس بندي آهي ۽ موجوده طور جديد مانع حمل طريقا استعمال ڪندڙن تڙبين 40 سيڪڙو شادي شده عورتن هي طريقو استعمال ڪن ٿيون. (NIPS Pakistan and ICF Islamabad, 2013). خانداني منصوبابنديءَ لاءِ سياسي شموليت ۽ ذريعي ۾ اضافي جي لاءِ اسٽيڪ هولڊرن لاءِ ضروري آهي ته اهي فيصله سازي ڪندڙن جي مدد ڪن ته پيدائش ۾ وڌيڪ جي وسيع فائدين کي سمجهي سگهن. خانداني منصوبابندي جي استعمال ۾ اضافي لاءِ فيصله سازي ڪندڙن کي خاطري ڪرڻي پوندي ته خانداني منصوبابندي جا پروگرام ۽ مشورا پيدائش ۾ وڌيڪ جي فائدين جي ٿيڻ جي بنياد تي وضاحت ڪن ۽ عورتن کي سڀني موجوده طريقن جي باري ۾ آگاهي ڏين.

پهريان کان موجود پاليسين کي عمل ۾ تبديل ڪيو.

خانداني منصوبابندي سان وابستہ پائيدار ترقياتي مقصد حاصل ڪرڻ لاءِ سنڌ کي لازم طور ڪاغذ تي لکيل پاليسين کي اثرائتي طور عمل ۾ تبديل ڪرڻو پوندو. مضبوط پاليسين جو موقعو موجود آهي.

• حال ۾ منظور ٿيل سنڌ جي آباديءَ جي پاليسي (۲۰۱۲-۲۰۳۰) جنسي ۽ توليدي صحت جي خدمتن جي عالمي سطح تي پهچ جي اهميت کي واضح ڪري ٿي ۽ سٺي نموني پائيدار ترقياتي مقصدن سان هڪ جهڙائي رکي ٿي.

• سنڌ لاءِ خرچ جي نافذ ڪرڻ جي منصوبي (CIP) کي صوبي جي پاليسي واري ويزن (مقصد) کي حاصل ڪرڻ لاءِ هڪ روڊ جي نقشي طور استعمال ڪري سگهجي ٿو. CIP خانداني منصوبابندي جي ۲۰۲۰ وارن اهم مقصدن کي حاصل ڪرڻ لاءِ هڪ مڪمل لائحہ عمل پيش ڪري ٿو. (ٽيبل نمبر 1 ڏسو). آباديءَ جي پلائيءَ واري کاتي ۽ صحت کاتي سنڌ جي ٻارن گڏيل طور جوڙيل منصوبو هڪ ڇت مهيا ڪري ٿو، جنهن جي هيٺيان مختلف گروپ گڏجي ڪري هڪ جهڙن مقصدن کي حاصل ڪرڻ لاءِ ڪم ڪري سگهن ٿا.

ٽيبل ۱. سنڌ جي خانداني منصوبابندي ۽ CIP جا مقصد، شادي شده عورتون عمر ۱۵ کان ۴۹ سال

جامقصد (%) ۲۰۲۰	موجوده سطح (%) ۱۲-۲۰۱۳	
۱۴.۰	۲۰.۸	اٽپوريون ضرورتون (Unmet need)
۴۵.۰	۲۹.۵	مانع حمل اشيائو ڪو استعمال ڪي سطح (CPR)
۳۶.۵	۲۴.۵	جديد طريقن لاءِ (CPR)
جديد مانع حمل مشترڪه طريقو		
۳۳.۲	۳۹.۶	عورتن جي نس بندي (Female sterilization)
۲۸.۸	۳۲.۷	ڪنڊم
۱۴.۵	۱۳.۵	انجڪشن
۸.۵	۷.۳	گوريون
۸.۲	۴.۵	IUD
۵.۵	۰.۸	Implant
۰.۳	۰.۴	مردن جي نس بندي Vasectomy
۱.۱	۱.۲	ٻيا جديد طريقا (Other modern methods)

Source: NIPS Pakistan and ICF International, 2013; PWD, 2015

جيتوڻيڪ هنن پاليسين جي ڪاغذن جي موجودگي سنڌ لاءِ پائيدار ترقياتي مقصدن کي حاصل ڪرڻ جو هڪ مضبوط موقعو آهي پر پاليسيون صرف ان وقت اثر اٿيون ٿي سگهن ٿيون، جڏهن انهن کي عمل ۾ آندو وڃي. پاليسين جي ڪامياب تڪميل لاءِ سرڪاري ادارن لاءِ اثر اٿن پر وگر امن کي نافذ ڪرڻ پاليسي جي مقصدن جي نشوونما جي جائزي ۽ پاليسي ناهيندڙن جي ڪنيل ذميوارين جي احتساب جي ضرورت هوندي. ان کان علاوه، فيصلو سازي ڪندڙن کي اسٽيڪ هولڊرن جي شموليت ۽ سياسي حمايت ۽ وسيلن کي جاري رکڻ لاءِ لڳاتار ڪوشش ڪرڻي پوندي.

نتيجو

سنڌ وٽ خانداني منصوبه بندي جي مقصد کي سمجهڻ ۽ پاڪستان جي پائيدار ترقياتي مقصد کي حاصل ڪرڻ لاءِ هڪ تمام وڏو موقعو آهي. صوبائي سطح جي مضبوط پاليسي جا ڪاغذ ۽ عملي طريقي ڪار، جهڙوڪ CIP ۽ پائيدار ترقياتي مقصدن جو يونٽ، اڳتي وڌڻ جي رهنمائيءَ لاءِ موجود آهن. پائيدار ترقياتي مقصدن کي پنهنجي ملڪيت ۾ وٺڻ ۽ ڪاغذ کان عمل طرف وڌڻ جي عملي ڪم ڪرڻ لاءِ، سنڌ ڪاميابي لاءِ هڪ مضبوط بنياد جوڙي سگهي ٿي. صديءَ جي ترقياتي مقصدن (MDG) جي تجربن مان حاصل ٿيل نتيجن کي عملي طور پيش ڪرڻ سان ماضيءَ جي چئلينجز کي نظر انداز ڪري سڌي طرح آغاز کان ڪوششون ڪري سگهجن ٿيون. آخر ۾، خانداني منصوبه بندي جي بيهڪ کي وسيع ڪري اندازو لڳائي سگهجي ٿو ته پاليسي ۽ ڪميونٽي جي سطح تي ان جي اهميت کي ڪهڙي سطح تي سمجهيو وڃي ٿو. جنهن سان، وڌيل حمايت، سيڙپ ڪاري ۽ آخر ڪار خانداني منصوبه بندي جي استعمال ۾ اضافو ٿي سگهي ٿو. هنن پيغامن کي ٻين تائين پهچائڻ ۽ انهن کي عمل ۾ آڻڻ لاءِ سنڌ خانداني منصوبه بندي جي صورتحال کي صوبي ۾ بهتر بڻائڻ لاءِ هڪ مضبوط رستو ٺاهي سگهي ٿي.

Asian Development Bank (ADB).2015. Key Indicators for Asia and the Pacific 2015. Manila: ADB.

Cates, W., Jr. 2010. “Family Planning: The Essential Link to Achieving All Eight Millennium Development Goals.” *Contraception*81(6):460–1.

Government of Pakistan. 2014. Pakistan Vision 2025. Islamabad: Planning Commission, Ministry of Planning, Development & Reform.

Khalid, R.2015. Pakistan’s Contribution Towards the Achievement of Post-2015 Development Agenda. Islamabad: Institute of Strategic Studies Islamabad.

LEAD Pakistan. 2015. Translating Sustainable Development Goals (SDGs) at the National Level. Islamabad: LEAD Pakistan.

National Institute of Population Studies (NIPS) Pakistan and ICF International. 2013. Pakistan Demographic and Health Survey 2012-13. Islamabad and Calverton, Maryland: NIPS Pakistan and ICF International.

Perin, J. and N. Walker. 2015. “Potential Confounding in the Association between Short Birth Intervals and Increased Neonatal, Infant, and Child Mortality.” *Global Health Action*,8:29724.

Petruney, T., L. C. Wilson, J. Stanback, and W. Cates. 2014. “Family Planning and the Post-2015 Development Agenda.” *Bulletin of the World Health Organization* 92(8): 548-548A.

Population Welfare Department (PWD). 2015. Costed Implementation Plan on Family Planning for Sindh (2015-2020). Sindh, Pakistan: PWD.

Starbird, E., M. Norton, and R. Marcus.2016. “Investing in Family Planning: Key to Achieving the Sustainable Development Goals.” *Global Health: Science and Practice* 4(2): 191–210.

اسان سان رابطو ڪريو

هيٺ پاليسي پلس
1331 پنسيلوانيا ايو، اين بيليو، سوٽ 600،
واشنگٽن ڊي سي 20004
www.healthpolicyplus.com
policyinfo@thepalladiumgroup.com

هيٺ پاليسي پلس (HP+) معاهدي نمبر AID-OAA-A-1500051 تحت بين الاقوامي ترقي جي امريڪي ايجنسي (USAID) جي تعاون سان 28 آگسٽ 2015 کان شروع ٿيندڙ پنجن سالن جو گڏيل معاهدو آهي HP+ پاڪستان ۾ پيلايم

Avenir Health, Futures Group Global Outreach, Plan International USA, Population Reference Bureau, RTI International, the White Ribbon Alliance for Safe Motherhood (WRA), and Think Well

هن دستاويز ۾ مهيا ڪيل معلومات U.S جي سرڪاري معلومات نه آهي ۽ ان جو بين الاقوامي ترقيءَ جي امريڪي ايجنسي (USAID) جي راءِ يا مقصدن کي ظاهر ڪرڻ ضروري نه آهي.